

» δὲ καὶ ἡ Ἰμετέρα Παναγιότης εἰς τὸ ἐξῆς ὑπὲρ ἐμοῦ εὐμε-
 » νέστερον⁽¹⁾.

Ἐν ἔτει αψ⁶ κθ'. Ἰανουαρίου.

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἀντιγράφομεν ὅπως ἔχει, ἀλ-
 λά θεωροῦμεν λελανθασμένην μόνον κατὰ τὴν χρο-
 νολογίαν· τὸ δὲ λάθος εἶναι βεβαίως τυπογραφικόν.
 Ἄλλως ὁ χαρακτήρ τοῦ Πατριάρχου ἐπικυροῖ πληρέ-
 στατα ἅπαντα τὰ ἐν τῇ ἐπιστολῇ διαλαμβανόμενα·
 « Κύριλλος ὁ ἀπὸ Νικομηδείας ἦτο μὲν ἀνὴρ λόγιος »
 (λέγει ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν Πατριαρχῶν ὁ πρόην μὲν
 ἀρχιδιάκονος Ζαχαρίας Μαθαῆς νῦν δὲ ἐπίσκοπος Θή-
 ρας) « ἀλλὰ ψευδευλαβῆς, ἀγέρωχός τε καὶ πολυδάπα-
 » νος καὶ ὑποκριτής, ἄνθρωπος . . . ἐπέτυχε δὲ
 » τῆς β' Πατριαρχείας κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον· ἐπλα-
 » νᾶτο εἰς τὰ περίχωρα τῆς Νικομηδείας Αὐξέντιός
 » τις ἀγύρτης, ψευδομόναχος καὶ ψευδερημίτης καὶ
 » θαυματουργός . . . τοῦτον ὁ Κύριλλος ἐξαπέστειλεν
 » εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἦλθεν ὁ γόης ὡς θεό-
 » πνευστος, διεγείρων τὸν λαὸν κατὰ τοῦ Πατριαρχεύ-
 » οντος ἔτι Παϊσίου . . . μόνον δὲ τὸν Κύριλλον ἀνε-
 » κήρυττεν ἔννομον καὶ γνήσιον Πατριάρχην. Καὶ γί-
 » νεται τοῦ ὄχλου σύστασις καὶ βοή καὶ ὀρμήσαντες
 » εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ἐξωθοῦσι μὲν μετὰ καταισχύνης
 » τὸν Παῖσιον, ραβδίζοντες καὶ δυσφημοῦντες, ἀντει-
 » σάγουσι δὲ τὸν Κύριλλον » (2).

(1) Ἰδὲ Συλλογὴν ἀνεκδότων συγγραμμάτων Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως ὑπὸ Γ. Αἰνιῶνος, Ἀθήναι, σελ. 54—64. 1838.

(2) Ἰδὲ Κατάλογον ἱστορικὸν τῶν Πατριαρχῶν ὑπὸ Ζαχαρίου Μαθαῆ σελ. 246—248.

ὑπὸ τοιούτου λοιπὸν Πατριάρχου καταδιωκόμενος ὁ Εὐγένιος οὐδὲν παράδοξον καὶ ἂν ἐραβδίζετο διὰ χειρῶν τῶν ἰδίων αὐτοῦ μαθητῶν. Ἄλλ' εὐτυχῶς ὁ γυμνασιάρχης δὲν ἦτο ἐκ τῆς τάξεως τῶν μὴ ἐννοούντων τὰς πλεχτάνας καὶ μὴ δυναμένων νὰ ὑπερασπίσωσιν ἑαυτοὺς τοῦ ἁγίστου διὰ τοῦ λόγου.

Ἰδὼν μὲν ὁ Εὐγένιος, ὅτι δὲν δύναται νὰ ὀρθοποδήσῃ ὡς γυμνασιάρχης ἐν Ἄθῳ, ἀπῆλθεν εἰς Θεσσαλονίκην παρὰ τῷ ἐξαδέλφῳ αὐτοῦ ἰατρῷ Γεωργίῳ Βαλσάμῳ· ὁ δὲ πρῶην Πατριάρχης, χολωθεὶς κατέσχε καὶ ἐσφράγισε καὶ αὐτὰ τὰ εὐτελῆ ἐπιπλα τοῦ Εὐγενίου. Οὗτος δὲ δὲν ὤκνησε νὰ καταστήσῃ δι' ἐπιστολῶν πρὸς τοὺς φίλους του γνωστὰ τὰ ἐν Ἄθῳ συμβάντα. Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τούτων ὁ μακαρίτης Λυστᾶς καὶ Ἀγράφων Νεκτᾶριος περιέσωσε δύο, δημοσιευθείσας διὰ τῆς Νέας Πανδώρας. Ἡ μὲν τούτων ἐγγραφή ὑπὸ τοῦ Εὐγενίου εἰς τὸν Μητροπολίτην Νικομηδείας Γαβριήλ, ἄνδρα διαπρέποντα τότε, κατὰ τὸν Δραγούμην, μεταξὺ τῶν συνοδικῶν ἐπὶ παιδείᾳ καὶ συνέσει· ἡ δὲ ἑτέρα ἐγγραφή ὑπὸ τῶν καλλιτέρων μαθητῶν τοῦ Εὐγενίου πρὸς τὸν καταδιώκοντα αὐτὸν πρῶην Πατριάρχην· ἀντίγραφον ταύτης πέμπει ὁ Εὐγένιος πρὸς τὸν Νικομηδείας. ἔχουσι δ' αἱ ἐπιστολαὶ αὗται οὕτως.

« Τὴν ὑμετέραν Πανιερότητα μετὰ δουλικῆς ὑποκλίσεως
» ὡς ταπεινῶς προσκυνῶν, τὴν πανίερὸν αὐτῆς δεξιάν πανευ-
» λαβῶς ἀσπάζομαι.

» Τὸ προσκυνητὸν γράμμα τῆς Υ. Π. ἐν Θεσσαλονίκῃ ἤδη
» εὐρισκόμενος ἐδεξάμην, ἐν ᾧ εἶδον καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ εὐχ-
» λείου, διὰ τὰ συμβάντα ἐν αὐτῷ, σκληρομένην θλίψιν, ἣν
» εἰκότως δοκιμάζει ἡ μεγάλη καὶ φιλόκαλος αὐτῆς ψυχὴ, καὶ
» κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, καὶ τὴν καλοκἀγαθίαν καὶ δεσποτι-

» κήν εὐνοϊαν, καθ' ἣν ὑπόσχεται εἰς τὸν ταπεινὸν αὐτῆς δοῦ-
 » λον ἐμὲ, ἐτοίμην τε καὶ πρόθυμον τὴν προστασίαν, μᾶλλον
 » δὲ οὐχὶ εἰς ἐμὲ, ἀλλ' εἰς αὐτὸ τὸ δίκαιον, τὸ ὁποῖον δὲν ὑ-
 » ποφέρει νὰ ἐπηρεάζεται καὶ νὰ πάσχη. Ἀπόκρισιν οὖν εἰς
 » ἐκεῖνο, μὴ τυχὼν μέσων ἕως τοῦ νῦν, δὲν ἔγραψα, συλλογι-
 » ζόμενος ἄλλως, ὅτι τὰ δύο γράμματά μου, ἃ προλαβὼν ἀπέ-
 » στειλα τῇ ἡμετέρᾳ Πανιερότητι, ἦσαν ἱκανὰ εἰς δῆλωσιν
 » τῶν κατ' ἐμὲ ἄλλ' ὁ θεοφιλέστατος καὶ λογιώτατος Ἅγιος
 » Λητσᾶς καὶ Ἀγράφων, ἀνὴρ, ὃς πάντοτε φέρει εἰς τὸ στόμα
 » τὸ ὄνομα καθὼς εἰς τὴν καρδίαν τὸ ὑποκείμενον τῆς
 » ἡμετέρας Πανιερότητος, τυχὼν ἐνταῦθα κατὰ πάροδον,
 » ἔδωκέ μοι κατ' ἔφεσιν τὴν εὐκαιρίαν νὰ σημειώσω καὶ τοῦτο
 » τὸ εὐτελές· ἅμα μὲν, κατὰ τὸ ἐμοὶ ὀφειλόμενον προσκυνῶν
 » αὐτὴν, ἅμα δὲ καὶ παρακαλῶν νὰ ἐνεργήσῃ ὅσον δύναται
 » (δύναται δὲ εὖ οἶδα εἶπερ τις ἄλλος) διὰ νὰ λάβω τὸ πρᾶγ-
 » μά μου ἀπὸ τὸ ὄρος, τὸ ὁποῖον χειροδίκαι τινὲς γενόμενοι
 » οἱ ἐκεῖ σὺν οὐδενὶ λόγῳ κατακρατοῦσιν. Ἴσως ἄχρι τῆς
 » παρούσης ὥρας, καθ' ἣν τὸ παρὸν σημειῶ, ἢ κατ' ἐμοῦ ὑπό-
 » θεσις ἔλαβε τέλος, καὶ τοῦ λοιποῦ αἰ παρ' ἐμοῦ ἀπολογία
 » εἶναι περισσαί. Πλὴν ἰδοὺ στέλλω εἰς χεῖρας τῆς Υ. Π. τὸ ἴσον
 » τοῦ περιμχήτου ἐκεῖνου γράμματος τῶν μαθητῶν, περὶ
 » οὗ ἐκινήθη ἡ τοιαύτη κατ' ἐμοῦ στάσις. Ἡ ἀκριβὴς καὶ με-
 » γάλῃ σύνεσις αὐτῆς ἐκ τούτου θέλει καταλάβει καὶ θέλει κά-
 » μει καὶ ἄλλους νὰ καταλάβωσιν, ὅτι οἱ μαθηταί μου ὅταν
 » κρίνωσιν ἀφ' ἑαυτῶν ἀπραβιάστως μὲ ἐπαινοῦσιν, ὅταν δὲ
 » γράφωσιν ἀναφοράς, κινούμενοι καὶ καταδυναστευόμενοι παρ'
 » ἄλλων, μὲ ψέγουσιν. Οἱ αὐτοὶ κατήγοροί μου ἐν τῇ ἀνα-
 » φορᾷ, ἐν τούτῳ τῷ γράμματι φαίνονται ἐμοὶ λαμπροί τε
 » καὶ περιττοὶ ἐπαινέται. Ταῦτα προσκυνητῶς, τὰ δὲ ἔτη τῆς
 » Υ. Π. εἶησαν πικραῖα μετὰ μικροβιότητος, εἰς πολλῶν,
 » καὶ ἐμοῦ ἐξαιρέτως, προστασίαν καὶ κάγχημα.

» Τῆς Θεοπροβλήτου Πανιερότητος

» ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΙΕΡΟΔΙΑΚΟΝΟΣ.

» Ἐκ Θεσσαλονίκης

ιδ' Μαρτίου αψνθ. »

Β'. « Τῷ Πανκχιωτάτῳ, θειοτάτῳ καὶ σοφωτάτῳ πρόφῳ
 » οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ, ἡμετέρῳ δὲ σεβασμιωτάτῳ πατρὶ

» καὶ φιλοστοργῶ κηδεμόνι, Κυρίῳ Κυρ. Κυρίλλῳ, τὴν δου-
» λικὴν καὶ ἐδουλικίαν μετὰ δακρύων προσκύνησιν.

» Τολμηρὸν πάντως καὶ ἀθάνατος ἀνάμεστον παρουσιάζε-
» σθαι τῇ ἡμετέρᾳ Παναγιότητι τὴν εὐτέλειαν· ἀλλὰ γὰρ πεί-
» θαι καὶ ἄκοντας θάρσασθαι, καὶ τι τολμηῆσαι τῆς ἡμετέρας
» εὐτεχνίας νεανικώτερον, τοῦτο μὲν ἢ χριστομίμητος αὐτῆς
» πραότης καὶ ἡ πρὸς ἡμᾶς πατρικὴ στοργή, τοῦτο δὲ, φλόξ
» τις, καὶ αὐτὰ ἡμῶν τὰ σπλάγγνα καταβόσκουσα, καὶ τοὺς
» μυελοὺς τῶν ὀστέων ἐξαφανίσει ἐπαπειλοῦσα, ὅσα ἡμῖν μετὰ
» τοσοῦτων καὶ τηλικούτων πόνων τε καὶ ἰδρώτων ἐπωκο-
» δότηται ἀνατρέφουσα, καὶ ἐλεεινὰ ἐρείπει, μηδενὸς ἄλλου
» ἀναδμήσασθαι ἕξοντος, ἐπαφιεῖται, ἢ τοῦ καθηγεμόνος ἡμῶν
» καὶ φιλοστοργοῦ πατρὸς ἐντεῦθεν μελετωμένη ὅσον οὐπω ἀ-
» ποδημία, τὸ καὶ μέχρι αὐτοῦ ἀκούσματος ἄπασιν ἡμῖν ἀφό-
» ρητον. Τί γὰρ τούτου δεινότερον, ὅτε, ὡς σκηνὴ ἐν ἀμπελῶνι
» καὶ ὡς ὀπωροφυλάκιον ἐν σικυηλάτῳ τὸ γραφικὸν ἐκεῖνο κα-
» ταλειφθήσεσθαι μέλλομεν; Πῶς γοῦν μὴ τὰ καίρια πεισό-
» μεθα, τοιοῦτου ἀπορραπισθέντες, πατρὸς καὶ καθηγεμόνος,
» ἀρετῆ τε βίᾳ καὶ λόγων τελειότητι εἴπερ τις ἄλλος, ἐκ-
» τρέφοντος καὶ ὅσον οὐπω τελείου ἀνδρας ἀναδείξαντος;
» Εἰς κενὸν ἄρα ὦ Παναγιώτατε δέσποτα! ὁ τοσοῦτος καὶ
» τοιοῦτος ὑπὲρ τοῦ Σχολείου, ὃν ἀνέλαβεν, ἐκ τοσοῦτου,
» ζῆλος καὶ ἐπιμέλεια ἢ Ἰ. Παναγιότης; ὁ τοσοῦτος, ὃν κχ-
» τέσσας πόνος, ἢ τοσαύτη δαπάνη, ἢ ἐλπίς τῆς τῶν καρπῶν
» αὐτοῦ ἀπολαύσεως; Φροῦδοι τέλος πάντων οἱ τοσοῦτοι παρ'
» ἡμῶν χυθέντες ἰδρώτες, ἀέρος δραξαμένων ψιλοῦ, ἀντὶ τοῦ
» σπουδαζομένου θεράματος! Καὶ δὴ τοιαύτη καταπλαγέντες
» ὀδύνη καὶ τοσαύτη ἀθυμία κατενεχθέντες, καὶ οἶον ἀπογνώ-
» σει κατασχεθέντες παντελεῖ, ποῦ ἂν προσφύγοιμεν, τὸ ἡμέτε-
» ρον ἔλκος ἀποκαλύψαντες, εἰμὴ τοῖς παιωνίαις φαρμάκοις
» τῆς ἡμετέρας πατρικῆς Παναγιότητος; Ποῦ ἂν προσορμισθῶ-
» μεν δεινῶς χειμαζόμενοι εἰμὴ τῷ ἀκυμάντῳ λιμένι τῆς πα-
» τρικῆς αὐτῆς φιλοστοργίας; — Ἐπιδραττόμεθα τοίνυν τῶν
» παναγίων αὐτῆς κρασπέδων, καὶ γουνοῦμενοι, τὰς παναγίας
» χεῖρας καὶ πόδας κατασπκζόμεθα, τοῦ παναγίου αὐτῆς τρα-
» χήλου ἐξαρτώμεθα δεόμενοι καὶ ἐκλιπαροῦντες, ὅπως καθ'
» ὃν εἶδε τρόπον ἢ μεγαλεπήβολος καὶ θεοδώρητος φρόνησις,
» πείσασα στηρίξῃ μείναι ἐν ᾧ ἐκλήθη παρὰ Θεοῦ ὁ καθηγεμόνων
» καὶ πατῆρ, διαπαντὸς ἀτάλευτος, ὁ ἡμέτερος, χρυσάμενη

» πρὸς αὐτὸν εἶτε ταῖς παναγίαις αὐτῆς εὐχαῖς καὶ εὐλογίαις,
 » εἶτε καὶ ἄραις, δεῆσαν, αὐταῖς, αἷς οὐδεὶς ἂν μὴ πεισθεῖναι
 » τολμήσειε. — Ναὶ, Παναγιώτατε δέσποτα! κάμφθητι πρὸς
 » τὴν μετὰ δακρῶν ἡμῶν ἱκεσίαν, καὶ μὴ παρίδης ἐγκυλιν-
 » δουμένους ἡμᾶς πρὸ τῶν παναγίων αὐτῆς ποδῶν, καὶ αἰτοῦν-
 » τας ὁ χάρισσθαι ἔχει ἀναντιρρήτως, χρησαμένη μόνῳ τῷ
 » βούλεσθαι. Πεισθήσεται γάρ, πεπείσμεθα, ὁ καθηγεμῶν τῷ
 » Ἰμ. Παναγιότητι, τότε νῦν ἔχον, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον
 » διαλεγομένη, πολλῷ μᾶλλον ἢ, ὅτι ἀπόντα Ἰωαννίθηθεν
 » μετεκαλέσαντο εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς
 » παράκλησιν καὶ ἱκεσίαν, Παναγιώτατε δέσποτα! αἱ δὲ θεο-
 » πειθεῖς εὐχαὶ καὶ εὐλογίαι τῆς Ἰμ. Παναγιότητος εἶησαν
 » μεθ' ἡμῶν διὰ βίου.

αψνθ'. Ἰανουαρίου 8.

Χρῦσανθος	Ἱερομόναχος	ἐξ Ἀγίας Μαύρης.
Ἱερεμίας	»	Κρής.
Ἀνανίας	»	Ἄνδριος.
Γαβριήλ	Ἱεροδιάκονος	Ἰθακήσιος.
Διονύσιος	»	Σάμιος.
Μακάριος	»	ὁ ἐκ Καστελορρίζου.
Κυριακὸς	Μοναχὸς	Σέρβος.
Παΐσιος	»	ἐκ Μουντανίας.
Θεόδουλος	»	
Χριστόδουλος	ὁ ἐξ Ἄρτης.	
Κωνσταντῖνος	Βοαχωρίτης.	
Βασίλειος	ὁ ἐκ Ῥαψάνης.	
Βενέδικτος	Ἱερομόναχος	Πελοποννήσιος.
Ἰγνάτιος	Ἱεροδιάκονος	Ἐπιδαύριος.
Κωνσταντῖνος	»	ἐκ Δεμενίκου.
Τράσιος	»	ὁ ἐξ Ἁγ. Μχύρας.
Κωνσταντῖος	Πελοποννήσιος.	
Γεώργιος	ὁ ἐξ Ἀγράφων.	
Παλαιολόγος	ὁ ἐκ τῆς Ἀγ. Σιών.	
Σέργιος	ὁ ἐξ Ἀγράφων.	
Ἡλίας	Ἐπιδαύριος.	
Γεώργιος	ὁ Ζηγοραΐτης.	
Γεώργιος	Κρής.	
Πάσιος	Ἱεροδιάκονος	ὁ ἀνεψ. τοῦ Ἀγ. Μιτυλ.

Διονύσιος ἱεροδιάκονος Ἄνδριος.
 Νικόδημος » »
 Μιχαήλ ἀπὸ Μολδαβίας.
 Ὁ ἐκ τῆς τῶν Ξηρομ. Εὐστάθιος.
 Θωμᾶς ὁ ἐκ Καστορίας.
 Εὐγένιος Πελοποννήσιος.
 Κωνσταντῖνος ὁ ἐκ Μοσχοπόλεως.
 Ἰάκωβος ἱεροδιάκονος Ἀγριώτης.
 Βαίλειος μοναχὸς ὁ Ἰθακήσιος (1).

Μετ' αὐτὸ πολὺ ἐννοήσαντες οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὴν ἀξίαν τοῦ Εὐγενίου, προσκαλοῦσιν αὐτὸν ἐκεῖ, ἵνα διορίσωσι καθηγητὴν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν μαθηματικῶν ἐν τῇ τοῦ Πατριαρχείου σχολῇ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν δ' ἐκείνην εἶχε διορισθῆ διερμηνεὺς τῆς Ἵψηλῆς Πύλης καὶ ὁ Γεώργιος Ἀλεξάνδρου Γκίκας, ἀνὴρ φιλομαθῆς καὶ προστάτης τῶν Λογίων. Τῇ προστασίᾳ λοιπὸν τούτου ὁ Εὐγένιος δέχεται τὸν διορισμὸν, ἀποδύεται εἰς νέους ἀγῶνας καὶ εὐδοκιμεῖ.

Κατὰ κακὴν ὅμως τύχην καὶ ἐνταῦθα δὲν ἔμεινεν ἐπὶ πολὺ ἡσυχος· διότι καὶ ὁ προσκαλεσάμενος αὐτὸν Πατριάρχης Σαμουήλ ἦτο μὲν ἀνὴρ λόγιος, κατὰ τὸν Ρίζον μάλιστα συνέγραψε καὶ θεολογικὸν τι πονημάτιον, μὴ ἐκδοθὲν (2), ἀλλ' ἦτο συνάμα καὶ ὑπερόπτης καὶ λίαν πρόσχεκολλημένος εἰς τε τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα καὶ δὴ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀρχαίαν διδασκαλίαν· πολὺ λοιπὸν δὲν ἠρέσκετο εἰς τὰς καινοτομίας τοῦ Εὐγενίου, καὶ παρέσχεν ἐνίοτε ἀκρόασιν εἰς τὰς κατ' αὐτοῦ διαβολὰς

(1) Ἰδὲ Νέας Πανδώρας τομ. ιά. σελ. 243.

(2) Cours de la littérature Grèquie moderne par jacoona Ky Riso Neroulo pag 488,

καὶ συχοφαντίας. Ἄλλως δὲ ὁ πατριάρχης Σαμουήλ δὲν ἐνοστιμεύετο πολὺ καὶ τὴν μεγάλην ὑπόληψιν τοῦ διερμηνέως Γκίκα, τοῦ προστατεύοντος τὸν Εὐγένιον· διὰ τινος λοιπὸν ἱερωμένου μαθητοῦ Δωροθέου διηγέρθησαν σφοδραὶ ταραχαὶ ἐν τῇ σχολῇ. Παντοπώλης δέ τις ἐτόλμησε καὶ νὰ ἐμπαίξῃ τὸν Εὐγένιον, ὡς διδάσκοντα δῆθεν μαθηματικά, ἅπερ καὶ αὐτὸς ὁ παντοπώλης ἐγίνωσκεν, αὐτοδίδαχθεις ταῦτα ἀπὸ τῆς ἀριθμητικῆς τοῦ Γλιζονίου, ἣν ἔφερε καὶ ὑπὸ μάλης. Ταῦτα ἰδὼν ὁ Εὐγένιος καὶ ἐννοήσας ὅτι καὶ ταῦτα εἶχον τὴν πηγὴν τῶν ἀλλαχοῦ, παρητήθη εὐφῆμως, ἵνα προλάβῃ ὅσα ἔπαθεν ἐν Ἄθῳ.

Λέγεται δὲ ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐπεπλήχθη ποτὲ δημοσίᾳ ἐν τῷ ναῷ ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου, ὡς ὑπερεπαινέσας δῆθεν ἐν ἐπικηδείῳ λόγῳ τὴν κηδευομένην τότε μητέρα τοῦ διερμηνέως Γρηγορίου Γκίκα. Τοῦ δὲ περιστατικοῦ τούτου μνείαν ποιῶνται ἅπαντες σχεδὸν οἱ γράψαντες περὶ Εὐγενίου· ἀλλ' ἡμεῖς ἐπέισθημεν ὅτι τοῦτο συνέβη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Πατριάρχου εἰς τὸν Θεοτόκην.

Ὁ δὲ Εὐγένιος, ἅμα παραιτηθεὶς, ἀπῆλθεν εἰς Λειψίαν, ἵνα δημοσιεύσῃ ὅσα συνέγραψεν. Ἐνταῦθα δ' ἄρχεται τὸ συγγραφικὸν στάδιον τοῦ Εὐγενίου.

Τὸ 1766 ἐξέδωκε, δαπάνῃ τοῦ ἱατροῦ Μανδακάση, τὴν Λογικὰν, σύγγραμμα σοφώτατον ἐξ ἑξακοσίων περίπου σελίδων, εἰς μέγα σχῆμα ὀγδόου συγκείμενον, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν γλῶσσαν γεγραμμένον. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο, ἂν μὴ εἶχε μόνον τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐλάττωμα, θὰ ἐχρησίμευε πολὺ καὶ σήμερον εἰς

τούς άτυχεῖς μαθητάς, τούς διδασκομένους, ὡς γνωστόν, ἐκ χειρογράφων σημειώσεων.

Διαιρεῖ τὸ σύγγραμμα τοῦτο ὁ συγγραφεὺς εἰς δύο μέρη εἰς τὴν προοιμιακὴν ἀφήγησιν, ἤτοι εἰσαγωγὴν, ἐν ἣ ἡ πραγματεύεται τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς τὴν σπουδὴν τῆς λογικῆς, καὶ εἰς τὴν κυρίως λογικὴν, ἣν διαιρεῖ ἐπίσης εἰς πέντε βιβλία, καὶ ἕκαστον τούτων εἰς πολλὰ κεφάλαια. Ἐκ μὲν τῶν ἀναγκαιοῦντων πρὸς τὴν σπουδὴν τῆς λογικῆς θεωρεῖ ὁ συγγραφεὺς καὶ τὴν προθυμίαν· κατὰ δὲ τῶν ὀκνηρῶν συμβουλεύει τὰ ἑξῆς.

« Αὐτοῖς ἀλλ' οὖν οὕτω διακειμένοις, τὸ μὲν ἡσυχον
 » καὶ ἀθόρυβον, ὡς οἶόν τε διωκτέον, ἵνα μὴ καὶ τὸ
 » βραχὺ σφίσι περιῖόν τῆς δυνάμεως, τῇ περὶ τὰ αἰσθη-
 » τὰ δαπάνη ἐπὶ μᾶλλον προσεπιβραχύνοιτο, ὕπνου
 » δὲ μετρίως μεταληπτέον. Καὶ γαστρίζεσθαι μὲν ἀ-
 » φεκτέον, τῶν δὲ σιτίων τὰ εὐχυμώτατα καὶ ὑγιεινό-
 » τατα αἰρετέον. Ναὶ μὲν καὶ ἰατρῶ χρηστέον εἴ τις καὶ
 » ἐκ τῶν φαρμάκων εἰς χυμῶν ἐξεργασίαν τε καὶ εὐ-
 » κρασίαν ἢ ὄνησις· ἐπὶ δὲ πᾶσιν ἀτρύτῳ φιλοπονία ἀ-
 » γωνιστέον, τὸν μὲν νοῦν γυμνάζεσθαι ταῖς μελέταις,
 » τὴν δὲ μνήμην ταῖς ἀναλήψεσιν· ὡς οὕτως ἐλπίς
 » ἂν εἴη καὶ βραδυτέρους ὄντας, ὀξυτέρους τέως ἀνα-
 » δειχθήσεσθαι τῷ χρόνῳ, καὶ τάχα μὲν καὶ τῶν ἐν εὐ-
 » φυίᾳ διαφερόντων, ἑαυτῶν δὲ πάντως, ὀφθήσεσθαι
 » κρείσσονας. (1).

Ἐν πάσῃ δὲ τῇ συγγραφῇ ταύτῃ διαλάμπει ἡ εὐκρί-
 νεια, ἡ καθαρότης τῶν ἰδεῶν καὶ ἡ πλησμονὴ τῶν ἐμ-

(1) Ἰδὲ Λογικὴν Εὐγενίου τοῦ Βουλγ. ἐν Λειψία 1766. σελ. 72.

μαρτύρων ἀποδείξεων. Ἐρευνῶν ἐν πρὸς ἐν ἅπαντα τὰ πρὸ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ συστήματα ὁ συγγραφεὺς, μνημονεύει μετ' εἰλικρινείας ἀπάντων τῶν συγγραψάντων, ἐνιαχοῦ μάλιστα μεταφέρει καὶ περικοπὰς ὀλοκλήρους τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ἰσχυρισμῶν του.

Εἶναι ἐκπληκτικὴ τῷ ὄντι ἡ πολυμαθία, ἣν ἐκ μόνης τῆς ἀναγνώσεως τοῦ συγγράμματος τούτου ὑποθέτει ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸν συγγραφέα· οὐδένα σχεδὸν τῶν πρὸ αὐτοῦ ἀκμασάντων ἀφίνει ἀμνημόνευτον· ἐνὶ μὲν ἐκάστῳ ἀποδίδει τὴν πρέπουσαν ἀξίαν· περὶ δὲ τῆς μορφώσεως τῆς Λογικῆς λέγει τὰ ἑξῆς·

• Ἡ μὲν οὖν Λογικὴ οὕτως εἰς ἀνθρώπους παρῆλθεν. Οὐ μὲν οὖν ὑπὸ τῶν Θεῶν (οἷα μυθεύεται) καταπεμφθεῖσα τινός, ὑπὸ δὲ τῶν ἀνθρώπων διὰ μελέτης ἀτενοῦς καὶ ἐπιστασίας, ἐκ τῆς ἱερᾶς φύσεως, ἐν ἣ ὑπολανθάνουσα πῶς ἤργει, τὸ πρῶτον ἀνιχνευθεῖσα, εἶτα πόνοις συχνοῖς, καὶ ἐπιμελείᾳ ἀτρύτῳ, κατὰ βραχὺ συναυξηθεῖσα, καὶ εἰς ὃ καθ' ἡμᾶς ὁράται τέλος ἐλάσασα . . . Πρῶτος τοιγαροῦν Ζήνων ὁ Ἐλεάτης (εἰ μὴ τις τὸν Ἡαρμενίδην ἔτι καὶ πρὸ ἐκείνου τάξειεν, οὗ περ αὐτὸς διήκουσεν) εὐρετῆς γενέσθαι διαλεκτικῆς ἄδεται, ὥσπερ Ἐμπεδοκλῆς ῥητορικῆς. (1)

Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ὑπερεπαινεῖ καὶ ὁ Κοραῆς ἐν τῷ ὑπομνήματί του «Sur l'Etat de la civilisation en Grèce Paris 1803, ἀποφαινόμενος ὅτι ἐν τῇ ἀναγνώσει

1) Ἴδὲ Λογικῆς ὑπὸ Εὐγ. τοῦ Βουλγάρου ἐν Λειψίᾳ τῆς Σαξωνίας 1766 σελ. 128.

τοῦ συγγράμματος τούτου ὀφείλει τὰ ὀλίγα φῶτά του.

Ὁ δὲ Κούμας λέγει περὶ τῆς λογικῆς τοῦ Εὐγενίου τὰ ἑξῆς.

« Ἄλλ' εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ὑπερένικησεν ἡ φιλοσοφία τοῦ Εὐγενίου. Οἱ εἰς τὴν Ἀθωνιάδα σχολὴν μαθητεύσαντες ἐδίδασκον τὴν Λογικὴν τοῦ χειρόγραφον. Ἡ εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐμφαινομένη πολυμάθεια, ὁ σεμνοπρεπὴς καὶ σοβαρὸς Ἑλληνισμὸς, ἡ ἀντιπαράθεσις τῶν νεωτέρων θεωριῶν πρὸς τὰς παλαιὰς ἐκύρωσε γενικῶς τὰς γνώμας, καὶ ἤρχισαν ὅλοι οἱ μαθηταὶ νὰ μὴ ζητοῦν ἄλλαν, εἰμὴ τὴν Λογικὴν τοῦ Εὐγενίου. » (1).

Τὸ δὲ 1767 ἐξέδωκεν ἐπίσης ἐν Λειψία δαπάνη τοῦ αὐτοῦ Μανδακάση ἑλληνικὴν μετάφρασιν τῶν μαθηματικῶν τοῦ Σεγνέρου. Ἐνταῦθα διαμένων λέγεται ὅτι ἐπεθύμησεν ἰδεῖν τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα καὶ ἠτοιμάζετο ἀπελθεῖν πρὸς αὐτήν, ἀλλ' ἐκωλύθη, ἀναλογιζόμενος ὅτι ἡ Ἑπτάνησος τότε κατείχετο ὑπὸ τῶν πρεσβευόντων τὸ δυτικὸν δόγμα Ἐνετῶν· οὗτος δὲ εἶχε συγγράψει πρότερον κατὰ Λατίνων· ἀλλὰ τοῦτο φρονοῦμεν δὲν εἶναι ἀληθές, διότι τὸ κατὰ τῶν Λατίνων πόνημα τοῦ Εὐγενίου ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον κατὰ τὸν Σάθαν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1796 (2). Ἐν Λειψία δ' ἔτι διαμένων ὁ Εὐγένιος μετέφρασεν εἰς τὴν καθομιλουμένην καὶ ἐδημοσίευσεν ἄνωνύμως τῷ 1768 τὸ περὶ τῶν ἐν Πολωνία ἐκκλησιαστικῶν διχονοιῶν σύγγραμμα τοῦ Βολταίρου, ὅπερ ἐπροίκισε καὶ διὰ πολλῶν θεολογικῶν καὶ ἄλλων σημειώσεων.

(1) Ἱστορίαν τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων ὑπὸ Κούμα τομ. 16' σελ. 566.

(2) Ἴδὲ Νεοελληνικῆς φιλολογίας ὑπὸ Σάθα σελ. 566.

Τὸ μὲν σπουδαῖον τοῦτο πόνημα, καίτοι ἀνωνύμως δημοσιευθὲν, δὲν ἐβράδυνεν ὅμως νὰ ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴν τοῦ δημοσίου εἰς τὸν σοφὸν Ἕλληνα μεταφραστὴν. Κατ' εὐτυχίαν δὲ τότε κατέφυγεν εἰς Λειψίαν, ἔνεκα τῶν πολιτικῶν ταραχῶν τῆς πατρίδος του, ὁ Πολωνὸς πρίγκηψ Ἰωσήφ Λιμπονόφσκης, ὅστις, πλούσιος καὶ φιλόμουςος ὢν, συνέστησε φιλολογικόν τινα σύλλογον, εἰς ὃν εἰσήγαγε καὶ τὸν Ἕλληνα ἱεροδιάκονον.

Ὁ πρίγκηψ μόλις ἐμβατεύσας εἰς τὴν ἐκτεταμένην παιδείαν τοῦ Εὐγενίου, ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν ν' ἀπέλθῃ εἰς Βερολίνον καὶ νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν γνωριμίαν τοῦ Φριδερίκου τοῦ μεγάλου, οὗτινος τὴν αὐλὴν ἐτίμα τότε καὶ ὁ Βολταῖρος.

Ὁ μὲν σοφὸς Ἕλληνα ἀφίκετο τῷ ὄντι εἰς Βερολίνον τῷ 1769 καὶ ἠξιώθη εὐμενοῦς ὑποδοχῆς ὑπὸ τοῦ φιλομούσου βασιλέως· ἐνταῦθα δὲ λέγεται ὅτι συνέβη αὐτῷ, συνδειπνοῦντί ποτε παρὰ τῷ βασιλεῖ μετὰ τοῦ Βολταίρου, τὸ ἐξῆς· ὁ μὲν Γάλλος φιλόσοφος ἐπέκρινε τὰς τῶν ὀρθόδοξων πολλὰς νηστείας καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς οὐκ ὀλίγας θεολογικὰς συζητήσεις. Ἀπὸ συζητήσεως δὲ εἰς συζήτησιν ἐλαυνόμενος, ἔφθασε ν' ἀρνηθῇ καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ Θεοῦ ὑπάρξιν· προέτρεπε δὲ καὶ τὸν Εὐγένιον νὰ παραδεχθῇ τὰς δοξασίας του· ἀλλ' οὗτος μετ' ἀφελείας ἀπήντησεν « εἰ μὲν τὰ παρὰ σοῦ λεγόμενα (περὶ ὑπάρξεως τοῦ Θεοῦ ἰδίως) εἰσὶν ὀρθὰ, ἐγὼ, ὁ ἄλλως φρονῶν, » δὲν βλάπτομαι, εἰ δ' ὀρθὰ εἰσιν, ἅπερ ἐγὼ φρονῶ, τότε ὅποια τις ποινὴ ἐστὶν ἀνταξία τῆς ἀλλοφροσύνης σου; » (1).

(1) Ἴδὲ Συλλογὴν ἀνεκδότων συγγραμμάτων ὑπὸ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρως ὑπὸ Γ. Αἰνιᾶνος σελ. 10'.

Κατ'εὐτυχίαν μὲν τότε Αἰκατερίνη ἢ δευτέρα, συγγράψασα τὰς εἰσαγωγὰς τῆς εἰς τοὺς νέους κώδικας, εἶχε πέμψει ἀντίτυπα αὐτῶν καὶ εἰς τὸν Φρεδερίκον. Οὗτος δὲ, γινώσκων ὅτι ἡ ὄσον ἐνδοξος, τοσοῦτον καὶ φιλόδοξος, σύμμαχός του ἐπεθύμει νὰ γείνη γνωστὸν τὸ σύγγραμμά τῆς εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, προέτεινε τῷ Εὐγενίῳ τὴν εἰς τὴν νεοελληνικὴν μετάφρασιν. Ἡ μὲν Αἰκατερίνη, μαθοῦσα τοῦτο, ἐπέμψεν ἐπίτηδες ἓνα τῶν αὐλικῶν τῆς, Ναρίσκην καλούμενον, ἵνα ἐνισχύσῃ τὴν πρότασιν. Ὁ δὲ Εὐγένιος ἀποδεξάμενος αὐτὴν εὐχαρίστως, ἐδημοσίευσεν τῷ 1770 τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασιν σὺν τῷ ῥωσικῷ κειμένῳ.

Ἡ Αἰκατερίνη τότε, ἀμείψασα γενναίως τὸν Ἕλληνα μεταφραστὴν, προσεκάλεσεν αὐτὸν εἰς Πετρούπολιν ὡς βιβλιοθηκάριον τῆς Αὐλῆς τῆς μὲ μισθὸν 1500 ἀργυρῶν ρουβλίων κατ' ἔτος. Τῷ ἐπέμψεν δὲ συνάμα καὶ 1000 ρούβλια δι' ὁδοιπορικὰ ἐξοδα· πρὸς δε τούτοις χάριν ἀσφαλείας, φαίνεται, ἐπέμψεν καὶ συνοδίαν, ἣν ὠδήγει εἰς λοχαγός· μεταξὺ δ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Εὐγενίου λέγεται ὅτι συνέβη καὶ τὸ ἐξῆς. Ὁ μὲν λοχαγός, βλέπων τὴν ἀφέλειαν τοῦ ἱεροδιακόνου, ὠλιγώρει αὐτοῦ· οὗτος δὲ, καίτοι ἀποφεύγων τὴν ἐπίδειξιν, μὴ ἀνεχόμενος ὁμως καὶ τοὺς στρατιωτικοὺς τρόπους τοῦ λοχαγοῦ, ἔδωκεν αὐτῷ ἓν μάθημα. Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ἀναγνοὺς πρότερον τὸν κατάλογον τῶν ὑπ' ἐκείνου ὀδηγουμένων στρατιωτῶν, ἠρώτησεν ἀφελῶς « ἐὰν ἀπολέσῃς τὸν κατάλογον τοῦτον, λοχαγέ μου, τί θὰ πράξῃς ; » « θὰ γράψω νὰ μοῦ στείλωσιν ἕτερον » ἀπήντησεν ὁ λοχαγός « διότι ἄλλως μοι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐνθυμηθῶ τοσαῦτα τοιούτων μάλιστα ἀνθρώπων ὄνομα-

τα» «καλῶς» ἀπήντησεν ὁ Εὐγένιος «ἄκουσον λοιπὸν ταῦτα», καὶ ἐξεφώνησεν ἐκ στήθους ἅπαντα τὰ δύσηχα ὀνόματα τῶν στρατιωτῶν τοῦ λοχαγοῦ. Πάραυτα δὲ οὗτος ἐνόησεν ὅτι ὁ ἀπέριτος ἱεροδιάκονος δὲν ἦτο τυχαῖος ἄνθρωπος. (1).

Ἄς μὴ λησμονήσῃ δὲ ὁ ἀναγνώστης ὅτι ἕκαστος ἀξιωματικῶς ἐθεωρεῖτο τότε ἐν Ῥωσσίᾳ εὐγενής· ἕκαστος δὲ μὴ εὐγενής ἐθεωρεῖτο ὡς τις παλιάνθρωπος.

Ἐν Πετροπόλει ὁ Εὐγένιος εὔρεν ἀρίστην ὑποδοχὴν.

Ἡ Αὐτοκράτειρα δὲν εἶχε λέξεις ἱκανὰς νὰ ἐκφράσῃ τὴν εὐχαρίστησίν της· ἀλλ' ὁ Εὐγένιος, μόλις ἐγκατασταθεὶς, ἐνεθυμήθη ὅτι τὴν προαγωγὴν του ὀφείλει εἰς τὴν συμβουλήν τοῦ Πολωνοῦ πρίγγιπος Λαμπονόφσκη.

Ὅθεν ἀμέσως συνέταξε λατινιστὶ ὑπόμνημα ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «*de Zichis ad Czecos designandos extorsis tum de erroribus a P. Dobnero in lingua Graeca commissis.*» καὶ προσεφώνησεν αὐτὸ ὡς τεκμήριον εὐγνωμοσύνης εἰς τὸν αὐτὸν πρίγγιπα. Τὸ ὑπόμνημα δὲ τοῦτο συνετάχθη ὡς ἐπεισόδιον λατινικοῦ συγγράμματος αὐτοῦ τοῦ πρίγγιπος Λαμπονόφσκη, δημοσιευθέντος τῷ 1770 ὑπὸ τὸν τίτλον «*Vindicare Zechi et Czechii.*»

Ἐκτραγέντος τότε τοῦ μεταξὺ Ῥώσσιων καὶ Τούρκων πολέμου, ἡ μὲν Αὐτοκράτειρα ἐπεδαψήλευσεν ἅπειρα εἰς τοὺς Ἕλληνας προνόμια καὶ ὑποσχέσεις· ὁ δ' Ἕλληνας βιβλιοθηκᾶριος ἐδράξατο τῆς εὐκαιρίας, ἵνα δημοσιεύσῃ διάφορα φυλλάδια καὶ πολιτικὰ ἄρθρα ὑπὲρ τῶν ὀρθοδόξων καὶ κατὰ τῶν Τούρκων.

(1) Ἴδὲ Συλλ. Ἄνεκ. ὑπὸ Γ. Αἰνιᾶνος σέλι κἀ.

Ἐκ τῶν ἔργων τούτων τὸ προξενήσαν τὴν μεγαλει-
τέραν ἐντύπωσιν, ἦτο τὸ δημοσιευθὲν τῷ 1772, ὑπὸ τὴν
ἐπιγραφὴν «Στοχασμοὶ εἰς τοὺς παρόντας κρισίμους
καιροὺς τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους.»

Ἄλλ' ὁ εὐγενὴς τὴν ψυχὴν Εὐγένιος δὲν ἐβράδυνε
νὰ θρηνήσῃ τὰ ἐν τῇ πατρίδι του βραδύτερον ἐνσκή-
ψαντα δυστυχήματα· γνωστὸν δὲ εἶναι ὅτι, γενομένης
τῆς εἰρήνης τότε, οἱ ἀτυχεῖς Ἕλληνες, καίτοι μεγάλως
ἐκτεθέντες ἀπέναντι τῶν Τούρκων καὶ μεγάλως συντε-
λέσαντες ὑπὲρ τῆς Ῥωσσίας, οὐχ ἦττον ὁμως ἐγκατε-
λείφθησαν εἰς τὴν τύχην των. Ἐκατὸν πεντήκοντα χι-
λιάδας Ἑλλήνων ἐπέρασαν τότε οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὸν
Σάθαν (1) ἐν στόματι μαχαίρας.

Τῷ δὲ 1773, τελουμένων τῶν γάμων τοῦ μεγάλου
Δουκὸς Παύλου, διαδόχου τοῦ Ῥωστικοῦ θρόνου, ὁ Εὐ-
γένιος, ἀποσπογγίσας τὰ δάκρυα, συνέγραψεν εἰς τὴν
ἀρχαίαν ἑλληνικὴν καὶ ἐδημοσίευσεν ποίημα, ἐπιγράψας
αὐτὸ «Ἐπιθάλαμον.» Ἡ δὲ Αὐτοκράτειρα, ἵνα
παρηγορήσῃ τὸν Εὐγένιον, ἐδημιούργησεν ἐπίτηδες ἐν
Πουλτάβη νέαν Ἀρχιεπισκοπὴν, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν
Σλαβονίου καὶ Χερσῶνος, καὶ διέταξε νὰ προ-
χειρισθῇ Ἀρχιεπίσκοπος αὐτῆς ὁ Ἕλλην Ἱεροδιάκονος·
«Μοὶ ὑπῆρξεν ὅλως ἀδύνατον ν' ἀποφύγω τοῦτο, ἔγρα-
» φε τὴν 22 Νοεμβρίου 1775 ἐκ Μόσχας, πρὸς τὸν ἐ-
» ξάδελφόν του Παπᾶ Δημήτριον εἰς Ζάκυνθον ὁ Εὐ-
» γένιος· οὔτε ἡ εὐσχημος ἀποποίησίς μου, οὔτε αἱ πα-
» ρακλήσεις μου, οὔτε αἱ ἔνεκα τῆς προβεβηκυίας ἡλι-

(1) Ἰδὲ Τουρκοκρατουμένην Ἑλλάδα σελ. 524.

» κίας αδυναμία μου, οὔτε ἡ τῆς Ῥωσικῆς γλώσσης
 » ἀγνοία μου, οὔτε ὅσα ἄλλα μετεχειρίσθην ἐπιχειρή-
 » ματα ἔσχυσαν τὸ παράπαν νὰ πείσωσι τὴν Αὐτοκρά-
 » τειραν νὰ μὲ ἀπαλλάξῃ τοῦ φορτίου τούτου. Τρὶς προ-
 » σεκλήθην ἐκ Πετροπόλεως εἰς Μόσχαν, ὅπου διέτριβε
 » τότε ἡ Αὐτοκράτειρα, καὶ τρὶς ἀπεποιήθην, προφασι-
 » ζόμενος ὅσα ἐμνημόνευσα, ἀλλ' ἐπὶ τέλους διαταχθεὶς
 » ἐντόνωσ, ἠναγκάσθην νὰ ἐνδώσω» (1).

Τὸν μὲν Αὐγούστον λοιπὸν τοῦ 1775 ἐχειροτονήθη
 πρεσβύτερος· τὸν δὲ Ὀκτώβριον, Ἀρχιεπίσκοπος. Το-
 σαύτην δὲ ἐπιμονὴν ἔδειξεν εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ Εὐ-
 γενίου ἡ Αὐτοκράτειρα καὶ τοσαύτην εὐχαρίστησιν ἔλα-
 βε, διότι ἐνίκησε τὸ ἀνένδοτον αὐτοῦ, ὥστε ἐν τῇ χει-
 ροτονίᾳ παρευρέθη αὐτοπροσώπως, συνοδευομένη μάλι-
 στα ὑφ' ἀπάσης τῆς Αὐτοκρατορικῆς λαμπρᾶς αὐτῆς
 Θεραπείας. Ἀμέσως δὲ μετὰ τὴν χειροτονίαν ἡ μὲν αὐ-
 λὴ ἐπανέκαμψεν εἰς Πετρούπολιν, ὁ δὲ Εὐγένιος μετέ-
 φρασεν ἑλληνιστὶ καὶ ἐξέδωκε κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ
 1775 ὠδὴν εἰς τὸν κόμητα Γρηγόριον Ποτέμκην, εὐ-
 νοούμενον ἢ, ὡς κοινῶς λέγεται, «ἄλλον ἐγὼ» alter ego
 τῆς Αὐτοκρατείας. Αὕτη δὲ ἀμέσως τότε παρέσχε τῷ
 Εὐγενίῳ νέον δεῖγμα ἐξιδιασμένης εὐμενείας· τῷ ἔδωκε
 τὸ παράσημον τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, τὸ διδόμενον, ὡς
 γνωστὸν, μόνον εἰς τοὺς παρέχοντας μεγίστας εἰς τὴν
 Αὐτοκρατορίαν ὑπηρεσίας· συνάμα τότε καὶ ἡ ἐν Πε-

(1) Ἴδὲ τὰς περὶ τούτου λεπτομερείας ἐν τῷ *Biographie de l'Ar-
 chivèque Eugène Bulgari par André Papadopoulos Yretos Athè-
 nes 1860 pag. 1—XXVII.*

τρουπόλει Αὐτοκρατορικὴ Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν κατέταξε τὸν Εὐγένιον μεταξὺ τῶν τακτικῶν αὐτῆς μελῶν.

Τούτων δὲ γενομένων ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν του, ἀλλ' ἐκεῖ ἐνόησεν ὅτι δὲν ἦτο ἐκ φύσεως πεπλασμένος, ἵνα ποιμάνῃ λαούς· πλὴν ἀλλ' ὁμως ἄριστα γινώσκων ὅτι ἡ Αὐτοκράτειρα κατ' οὐδένα λόγον ἤθελε συγκατατεθῆ νὰ δεχθῆ τὴν παραίτησιν ἄνευ καταλλήλου ἀντικαταστάσεως ὑπὸ Ἑλληνοσ Ἀρχιεπισκόπου, παρεκάλεσε παρ' αὐτῷ τὸν συμπατριώτην του Θεοτόκην, διευθύνοντα τότε τὸ ἐν Ἰασίῳ Γυμνάσιον· ἐμύησεν αὐτὸν εἰς τὸ μυστικὸν καὶ ὑπεχρέωσε νὰ ἐκμάθῃ τὴν Ῥωσικὴν· ἅμα δὲ εἶδεν ὅτι ὁ Θεοτόκης ἠδύνατο καὶ Ῥωσιστὶ νὰ λειτουργήσῃ μεθ' ὄσης εὐχερείας ἐλειτούργει ἑλληνιστὶ, παρεκάλεσε τὴν Αὐτοκράτειραν νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ τοῦ φορτίου. Αὕτη δὲ τότε μόνον συγκατετέθη, ὅτε ἐπείσθη, ὅτι ὁ μὲν Εὐγένιος εἶχεν ἀπόλυτον ἀνάγκην νὰ ἀσχοληθῆ εἰς φιλολογικὰ ἔργα· ὁ δὲ Θεοτόκης ἠδύνατο ἄριστα νὰ τὸν ἀντικαταστήσῃ. Ὄθεν παρούσης καὶ αὐθις τῆς Αὐτοκρατείας, προχειρίζεται τὴν 6 Αὐγούστου 1779 ὁ Θεοτόκης. Ὁ δὲ Εὐγένιος, χωρὶς νὰ παρεκτοπίσῃ, ἐπιδίδεται εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν τεσσάρων βιβλίων τῶν γεωργικῶν καὶ τῆς Αἰνειάδος τοῦ Βιργιλίου.

Διέμεινε δὲ ἐν Πουλτάβῃ μέχρι τοῦ 1782 καὶ τότε μετέβη εἰς τὴν Χερσῶνα, ἀφ' ὅπου ἐδημοσίευσεν ἐν Πετροπόλει τῷ 1786 τὴν προμνημονευθεῖσαν μετάφρασιν καὶ διέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ ἔτους τούτου· ἐκεῖθεν ἀπεσύρθη εἰς Πετρούπολιν, οὐχὶ βεβαίως ἵνα ἐντρυφήσῃ, ἀλλ' ἵνα προμηθεύηται εὐκολώτερον τὰ πρὸς τὴν πεφιλημένην αὐτῷ συγγραφὴν. Ὄθεν ἐνταῦθα ἀποπερατώσας ἐξέδω-

κε τῷ 1791 τὴν μετάφρασιν τῆς Αἰνειάδος ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ ἀπορεῖ τῷ ὄντι ὁ ἀναγνώστης τί ἄρα γε πλειότερον νὰ θαυμάσῃ τοῦ Ἑλληνοῦ μεταφραστοῦ τὴν εὐχέρειαν εἰς τὸ γράφειν Ὀμηρικοὺς στίχους ; τὴν ἰκανότητα εἰς τὸ μὴ ἀλλοιοῦν τὸ παράπαν τὴν ὀρχικὴν ἔννοιαν τοῦ Λατίνου ποιητοῦ ; ἢ τὸ ἀκένωτον τῶν φιλολογικῶν γνώσεων, δι' ὧν ἐπλούτισε σχολίοις καὶ ὑποσημειώσεις τὸ ἔργον αὐτοῦ ὁ Εὐγένιος ;

Ἀλλὰ καίτοι τούτων οὕτως ἐχόντων, τινῶν μάλιστα εἰπόντων, ὅτι ἂν μὴ ὑπῆρχε Λατινικὴ Αἰνειάς, εὐκόλως ἐδύνατό τις νὰ ἐκλάβῃ τὴν Ἑλληνικὴν ὡς πρωτότυπον, εὐχ ἦττον ὁμῶς δὲν δύναται τις ἄρα γε νὰ ἐπιφωνήσῃ, ὅτ' αὐτὰ ματαία ἀπώλεια χρόνου, καὶ οἷα ἐξάντλησις γονίμου νοός ! ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο ἐπεβλήθη, φαίνεται, ὑπὸ τῆς φιλοδόξου Αἰκατερίνης εἰς τὸν Εὐγένιον. Τοιοῦτό τι τοῦλάχιστον ἐμφαίνει ἡ φράσις τοῦ ασυνομιλῶ τὸ πλέον μετὰ τῶν νεκρῶν » τὸ δὲ χεῖρον ὅτι μηδὲ ἐκ τούτων, μεθ' ὧν θέλω ἐπειδὴ τούτο ἤθελεν εἶναι ἰκανὸν παραμύθιον, ἀλλὰ μετ' ἐκείνων, οἱ ὅποιοι δύνανται νὰ με καθοδηγήσουν εἰς τὸ προκείμενον φιλοπόνημά μου » (1).

Τὸ ἔργον τοῦτο, ὡς τοιοῦτον μάλιστα, παρέσχεν ἀφορμὴν καὶ εἰς φθόνον καὶ εἰς τὴν ἐκ τούτου πάντοτε ἀπορρέουσαν συχοφαντίαν. Τινὲς λοιπὸν, μὴ δυνάμενοι νὰ πράξωσιν ὅσα ἐπραξεν ὁ Εὐγένιος, ὑποκώφως ἐσυ-

(1) Ἴδὲ Βόσπορον ἐν Βορυθένει τὴν ἀπὸ 9 Ἰανουαρίου 1790 ἐπιστόλῃν Εὐγενίου, σελ. 358· ἰδὲ αὐτόθι καὶ τὴν ἀπὸ 23 Ἰανουαρίου 1791, σελ. 363.

κοφάντουν αὐτὸν καὶ αὖθις ὡς ἄθεον· ἀλλ' οὗτος πρὸς ἀποστόμωσιν δὲν ἐβράδυνε νὰ δημοσιεύσῃ τῷ 1797 τὴν περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μετάφρασιν του εἰς τὸ ἀξιόλογον σύγγραμμα Ἀδὰμ τοῦ Ζοιρνικαθίου· βράδύτερον δὲ ἐδημοσίευσε καὶ τὰ τελεουργικά· τῷ δὲ 1801 ἐδημοσίευσεν ἐν Βιέννῃ τὴν « *Ἀδολεσχίαν φιλόθεον*» ἥτοι ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῆς Ἱερᾶς Μωσαϊκῆς πεντατεύχου βίβλου ἐπιστάτεις ψυχωφελεῖς τε καὶ σωτηριώδεις ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρως· ἐπιστάσις Ἀρθίμου Γαζῆ.

Ἐν τῷ οἰτόμῳ τούτῳ συγγράμματι ὁ συγγραφεὺς σχολιάζει τὰ πέντε ἐκ τῆς Ἁγίας Γραφῆς βιβλία, ἡγουν τὸ τῆς Γενέσεως, τὸ τῆς Ἐξόδου, τὸ Λευϊτικόν, τοὺς Ἀριθμοὺς, καὶ τὸ Δευτερονόμιον. Προοιμιάζεται δὲ λέγων ὅτι ἐν τῇ Γραφῇ εἰσὶ τινα, μὴ ἐπιδεκτικὰ συζητήσεως, καὶ ὀρίζει σαφῶς ταῦτα· ἐπὶ πάντων δὲ τῶν λοιπῶν δίδει τοιχύτας ἐρμηνείας καὶ ἐξάγει τοιαῦτα συμπεράσματα, ὥστε νὰ καρποῦται πάντοτε ὁ ἀναγινώσκων τὰς γραφάς. Ἀτύχημα μὲν εἶναι ὅτι δὲν ἐπεκράτησε παρ' ἡμῖν ἡ συνήθεια τῆς συχνῆς ἀναγνώσεως τῆς Γραφῆς, τούτου δὲ ἔνεκα ἴσως τε πολιτισμὸς ἡμῶν καὶ ἡ εὐημερία εἰσὶν ὑποδεέστερα καὶ τὰ ἤθη, ἂν οὐχὶ τὰ κατὰ φύσιν τὰ κατ' ἔξιν ὁμως, τραχύτερα τῶν παρὰ τοῖς ἀναγινώσκουσι συνεχῶς τὴν Γραφήν. Ἄλλως, ἂν ἐπεκράτει καὶ παρ' ἡμῖν ἡ ἀρίστη συνήθεια τοῦ ἀναγινώσκειν τὰς Γραφάς, τὸ σύγγραμμα τοῦ Εὐγενίου ἤθελε χρησιμεύει ὡς ἄριστος ὁδηγός. Τοῦ συγγράμματος τούτου εὐτυχῶς ἐγένετο καὶ κατὰ τὸ 1858 δευτέρα ἐκδοσις, δαπάνῃ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Κυρίλλου, ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Τάφου τυπογραφείῳ καὶ μετὰ

καλοῦ τινός προλόγου τοῦ Η. Τανταλίδου· ἐν αὐτῷ·
τούτῳ ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐνδοιάζει μὲν νὰ μνημονεύσῃ
καὶ τινῶν τῶν μὴ ὀσίων χωρίων τῆς Γραφῆς, οἷόν τοῦ
παθήματος τοῦ Ἀδάμ ὑπὸ τῆς Εὐας, τῆς θρασύτητος
τοῦ Χαναάν ἐνώπιον τοῦ πατρὸς του Χάμ, καὶ τοῦ μὴ
λίαν ἠθικοῦ τρόπου, καθ' ὃν ὁ Ἰακώβ, ὑποσκελίσας τὸν
ἀδελφόν του Ἰσαάκ, ἐκτήσατο τὰ πρωτοτοκεῖα⁽¹⁾· ἀλλὰ
γινώσκει νὰ ἐξαγάγῃ ἐκ πάντων τούτων διδακτικώτατα
συμπεράσματα.

Τελευταῖον σπουδαῖον σύγγραμμα ἐδημοσίευσεν ὁ Εὐ·
γένιος «Τὰ ἀρέσκοντα τοῖς φιλοσόφοις ἤτοι περὶ
» τὰ τῶν περὶ φύσει ὄντων φιλοσοφούμενα, ἐπιτετμημέ·
» νως μὲν, σαφῶς δὲ ὡς οἷόν τε ἐκ διαφόρων φιλοσόφων
» ἀωτευθέντα ὑπὸ τοῦ Πανιερωτάτου Ἐπισκόπου Κυ·
» ρίου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρως, ἱεροδιακόνου ἔτι ὄντος,
» σχολαρχοῦντος ἐν τε Ἰωαννίνοις καὶ ἐν τῇ Ἀθωνιάδι
» Ἀκαδημίᾳ καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρὸς ἀκρόασιν
» τῶν παρ' αὐτοῦ μαθητευόντων. Τὰ νῦν δὲ τύποις ἐκ·
» δοθέντα ὑπὸ τῆς αὐταδελφότητος τῶν Ζωσιμάδων
» ἐπὶ τὸ διανεμηθῆναι δωρεὰν τοῖς φιλεπιστήμοσι τῶν
» Ἑλλήνων νεανίσκοις, ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας 1802.»
Τοῦ συγγράμματος τούτου, ὅσον σχεινοτενῆς καὶ σκο·
τεινός φαίνεται ὁ τίτλος, τόσον σαφῆς εἶναι ἡ φράσις·
εἶναι δὲ τὰ μαθήματα τῆς φυσικῆς πειραματικῆς, ἅπερ
ἐδίδασκέν ὁ Εὐγένιος. Ἐν αὐτοῖς περιέχονται τὰ μέχρι
τῆς ἐποχῆς ἐκείνης γνωστά μετὰ τοσαύτης εὐκρινείας,

(1) Ἰδὲ Ἀδολογία: Φιλοθέου ὑπὸ Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρως ἐν Βι·
έννῃ, 1804 τομ. 4. σελ. 207, 40 καὶ 43.

ὥστε καὶ σήμερον θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ὠφελήσωσι τοὺς ἀτυχεῖς φοιτητὰς τοῦ Πανεπιστημίου, ἂν εἶτε οὗτοι ἦσαν πλειότερον ἐξωκειωμένοι μετὰ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, εἶτε ὁ ἀοίδιμος Εὐγένιος ἐδημοσίευσεν τὸ πολύτιμον ὄντως τοῦτο σύγγραμμα αὐτοῦ εἰς γλῶσσαν ἀπλουστεράν. Εἶναι δὲ ἐκδοσθέν ἐκδοσθέν εἰς σχῆμα τέταρτον, καὶ ἔχει τετρακοσίας περίπου σελίδας καὶ εἰκονογραφίας τῶν τῆς φυσικῆς πειραματικῆς ὀργάνων, ὧν γίνεται μνεία ἐν τῷ κειμένῳ.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἡ Αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη ἀπεβίωσε τῷ 1796· διεδέχθη δ' αὐτὴν ὁ ἀτυχὴς Παῦλος, ὅστις, καίτοι τραχὺς πρὸς ἅπαντας, πρὸς τὸν Εὐγένιον ὁμῶς ἦτον αἰείποτε φιλοφρονέστχτος, καὶ λέγεται ὅτι οὐδὲν οὐδέποτε ἠρνήθη εἰς τὸν σεβάσμιον ἀρχιεπίσκοπον· ἀλλὰ καὶ οὗτος, γενόμενος ὀγδοηκοντούτης, ἀπεσύρθη πρὸς ἀνάπαυσιν εἰς τὴν Μονὴν Ἀλεξάνδρου τοῦ Νεύσκη καὶ σπανιώτατα ἐφαίνετο ἐν τῷ κόσμῳ· ἐν δὲ τῷ δωματίῳ του, περιστοιχισμένος ὧν αἰείποτε ὑπὸ βιβλίων, οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ μελετᾷ καὶ νὰ συγγράφῃ· τὴν δὲ 10. Ἰουνίου 1806. ἐκοιμήθη ἐν Κυρίῳ, βιώσας ἔτη ὀγδοήκοντα καὶ ἐννέα μῆνας καὶ ἡμέρας εἴκοσι τέσσαρας.

Δι' αὐτογράφου διαθήκης, γενομένης τὴν 16. Ἀπριλίου 1805. σύμπασαν μὲν τὴν σμικρὰν χρηματικὴν περιουσίαν του, συγκειμένην ἐκ δέκα μόλις χιλιάδων ρουβλίων, διέθεσεν εὐσεβέστατα· ἅπαντα δὲ τὰ ἐκτετυπωμένα ἀντίτυπα τῶν συγγραμμάτων του ἐδωρήσατο τῇ Μονῇ τοῦ Νεύσκη, ὅπου καὶ ἐνεταφιάσθη· τὰ δὲ χειρόγραφα διέταξε νὰ παραδοθῶσιν εἰς τοὺς ἐν Μόσχᾳ

αὐταδέλφους Ζωσιμάδας, ἵνα χρησιμοποιήσωσι ταῦτα.

Καὶ οὗτος μὲν ὑπῆρξεν ὁ βίος τοῦ Εὐγενίου· ἐνταῦθα δὲ καθήκον θεωροῦμεν νὰ ἐκφράσωμεν τὰς ἐξῆς κρίσεις. Τὸ ὅτι ὁ μὲν Εὐγένιος εἶχε παιδιόθεν κλίσιν νὰ γείνη κληρικός, τοῦτο μαρτυρεῖται ἐκ τοῦ ὅτι προὔτιμησε νὰ θυσιάσῃ χάριν τῆς ἐφέσεώς του ταύτης καὶ αὐτὴν τὴν ἀναμένουσαν αὐτὸν οὐκ εὐκαταφρόνητον κληρονομίαν τοῦ πρὸς πάππον θείου τοῦ Ἀλουϊσίου· ἀλλ' ἐν τῷ βίῳ διέπρεψεν ὡς διδάσκαλος καὶ ὡς συγγραφεὺς μᾶλλον ἢ ὡς κληρικός· διότι, μόλις ἀξιωθείς τοῦ πρώτου κληρικῶ ἀξιώματος, διέμεινεν ἐν αὐτῷ ὑπὲρ τὰ τεσσαράκοντα ἔτη, οὔτε ἤθελε συγκατατεθῆ ἴσως ν' ἀνταλλάξῃ τὸ τοῦ διακόνου ἀξίωμα πρὸς τὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου, ἀν μὴ ἐφοβεῖτο τὴν δυσμένειαν τῆς Αὐτοκρατορίας.

Ὀλίγιστα δυστυχῶς ὑπάρχουσιν ἤδη παραδείγματα ἀνθρώπων, προσκαλουμένων εἰς μεγάλα ἀξιώματα καὶ ἀποποιουμένων· ἀλλ' ὅμως ὁ Εὐγένιος, καίτοι ἀναγκασθεὶς, ὡς εἶδομεν, νὰ δεχθῆ αὐτό, δὲν παρέμεινεν ὅμως· ἀλλὰ μόλις δυνηθεὶς νὰ εὖρη διάδοχον, παρεχώρησεν αὐτῷ τὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ἀξίωμα, καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πεφιλημένην αὐτοῦ συγγραφὴν.

Ἀνίκανος βεβαίως δὲν ἦτο ὁ Εὐγένιος νὰ ποιμάνῃ ἐν Ῥωσσίᾳ μάλιστα καὶ ποίμνιον, συγκείμενον κατὰ τὰ πλεῖστα ἐξ ἀποίκων Ἑλλήνων, Σέρβων, καὶ Δακῶν, μετοικησάντων ἐν τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ του ἕνεκα τῶν ἀνωμάτων περιστάσεων τῆς πατρίδος των· ἀλλ' ὁ Εὐγένιος ἀντὶ νὰ ποιμάνῃ τὸ ποίμνιον τοῦτο διὰ τοῦ Ἀρχιεπισκοπικοῦ σκήπτρου, τοῦ καλουμένου πατερίτσα προὔτιμησε νὰ ποιμάνῃ μέχρι τέλους τοῦ βίου του τὸ σύνολον τοῦ χριστιανικοῦ ἢ τοῦ Ἑλληνικοῦ τοῦλάχιστον

ποιμνίου διὰ γραφίδος, ἥτις, κάλλιστα ἐγίνωσκεν, ὅτι εἰς χεῖρας αὐτοῦ εἶχε μείζονα παντός σκῆπτρου ἰσχύον. Ὁ Εὐγένιος ἄρα δικαίως πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ὁ πρῶτος ἐγκαινιάσας τὴν διὰ τῶν γραμμάτων ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος.

Τοῦ Εὐγενίου πλήν τῶν δημοσιευθεισῶν ἐν τῷ «Βόσπορος ἐν Βορυσθένει» καὶ ἐν τῇ Συλλογῇ τοῦ Γ. Αἰνιᾶνος ἐπιστολῶν, σώζονται καὶ τινες χειρόγραφοι παρὰ τῷ ἰατρῷ Κυρίῳ Σοφοκλεῖ Οἰκονόμῳ, ἀδημοσίευτοι· εὐχῆς ἄξιον εἶναι νὰ ἐδημοσιεύοντο καὶ αὗται.

Τὸ δὲ σύνολον τῶν συγγραμμάτων τοῦ Εὐγενίου κατὰ Σάθαν ἔχει οὕτω·

« — Ὁρθόδοξος ὁμολογία σχεδικοθεῖσα παρὰ τοῦ σοφολογιωτάτου ἱεροδιακόνου κυρίου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως. (ἐξεδόθη ἐν Ἀμστερδῆμῳ τῷ 1767 ὑπὸ Ἰωάννου Πρίγκου τοῦ ἐκ Ζαγοράς τῆς Θεσσαλομαγνησίας μετ' ἄλλων).

— Ἡ Λογικὴ, ἐκ παλαιῶν τε καὶ νεωτέρων συνεργανισθεῖσα ὑπὸ Εὐγενίου διακόνου τοῦ Βουλγάρεως· ἥς προτέτακται ἀφήγησις προεισοδιώδης περὶ ἀρχῆς καὶ προόδου τῆς κατὰ τὴν φιλοσοφίαν ἐνστάσεως, καὶ προδιατριβῆς τέσσαρες εἰσαγωγικαὶ εἰς ἅπασαν ἐν γένει τὴν φιλοσοφίαν προτελεστικαί. Ἐκδοθεῖσα σπουδῆ τε καὶ φιλοτίμῳ δαπάνῃ τοῦ ἐλλογιμωτάτου καὶ ἐξοχωτάτου ἐν ἰατροφιλοτόμοις κυρίου Θωμᾶ Μανδακάσου τοῦ ἐκ Καστορίας. Ἐν Λειψίᾳ α ψ ξ ς'. 8. σελ. 586. (προσφωνεῖται τῷ Γρηγορίῳ Γκίκα ἡγεμόνι Μολδοβλαχίας).

— Βιβλιᾶριον κατὰ Λατίνων· Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1796.

— Διατριβὴ περὶ εὐθανασίας. Ἐν Πετροπόλει 1804.

— Στοιχεῖα Μεταφυσικῆς. Ἐν Βενετίᾳ 1805.

— Τὰ Ἀρέσκοντα τοῖς Φιλοσόφοις. Ἐν Βιέννῃ 1805.

— Ἐκατονταετηρὶς τῶν ἀπὸ Χριστοῦ. Ἐν Λειψίᾳ 1805.

— Κριτικαὶ ἐπιστάσεις εἰς τὰς ὑπομνηματικὰς παρεκβολὰς Νεοφύτου Κασσοκαλυβίτου. Ἐν Βιέννῃ 1806.

— Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας Γεωργίου τοῦ Καστριώτου. Ἐν Μόσχᾳ 1812.

- Σχολαστική Θεολογία. (ἀνέκδοτος).
- Βιογραφία Θεοδώρητου ἐπισκόπου Κύρου. Ἐν Χάλῃ 1774.
Ἐγκύκλιος ἐπιστολή πρὸς τοὺς ἐν Σερβίᾳ κατοικοῦντας χριστιανοὺς, ἀπαριθμοῦσα τὰς τῶν Λατίνων κκιντομίας μίαν πρὸς μίαν. Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1856. (ἐξεδόθη τὸ δεύτερον ὑπὸ Σεραφεῖμ Πισσιδείου μετὰ τοῦ Ἀνθους Εὐσεβείας τοῦ Ἀργέντι).
- Βιογραφία Ἰωσήφ Βουεννίου. Ἐν Λειψίᾳ 1768.
- Στοχασμοὶ εἰς τοὺς παρόντας κρισίμους καιροὺς τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους. Ἐν Λειψίᾳ. (Μετεφράτθη γαλλιστί, καὶ ἀνετυπώθη ἐν Κερκύρᾳ).
- Ἰεσηρία ὡς ἐκ τοῦ γένους τῶν Γραικῶν πρὸς πᾶσαν τὴν χριστιανικὴν Εὐρώπην. Ἐ Βιέννη.
- Ὠδαί εἰς τὴν κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν νίκην Αἰκατερίνης τῆς Β'. Ἐν Πετροπόλει.
- Περὶ τῶν μετὰ τὸ σχίσμα ἀγίων τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς Πέτρον Δεκλέρκιον. (Τὸ πόνημα τοῦτο προτεφωνήθη εἰς Σεραφεῖμ Β'. τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ὁποίου προτάσσεται ἐπιστολή πρὸς Εὐγένιον).
- Πρὸς τὸν Κοζάνης οἰκονόμον Σωτήριον περὶ τοῦ, τίς ἐστὶν ἡ τοῦ Μαγῶγ βασιλεία.
- Πρὸς τὸν αὐτὸν πορὶ τοῦ παρ' Ἰεζεκιήλ λεγομένου «Ὡς εἶδος Βεζέκ».
- Ἀπολογία πρὸς τὸν πρῶην Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλον περὶ τῆς ἀπὸ τοῦ σχολείου τοῦ Ἄθωνος ἀποχωρήσεώς του.
- Ἀπόκρισις εἰς τὴν ἐρώτησιν Νικολάου τοῦ Σκούρτου περὶ καταστάσεως τῶν ψυχῶν.
- Πρὸς τὴν Αἰκατερίναν Β'. ὡς ἀπὸ προσώπου τῶν ἐν Νίζνῃ κατοικούντων Ἑλλήνων.
- Σύμβολα ἢ ἐμβλήματα τινὰ πρὸς ὠρχισμὸν τῆς ἐν Νίζνῃ θριαμβευτικῆς πύλης.
- Περὶ πηλιέρριων πρὸς Θεόφιλον Καμπνίας. (ἐξεδόθη ὑπὸ Γ. Αἰνιᾶνος).
- Ἐπιστολαὶ πάμπολλαι, ἐξ ὧν τινες ἐδημοσιεύθησαν ἐν Βοσπορομαχίᾳ, Φοίνικι Κερκύρας, ὑπὸ Αἰνιᾶνος, Τανταλίδου, Οἰκονόμου. κλπ.» (1).

(1) Ἰδὲ Νεοελληνικῆς φιλολογίας ὑπὸ Κ. Σάθα σελ. 569—571.